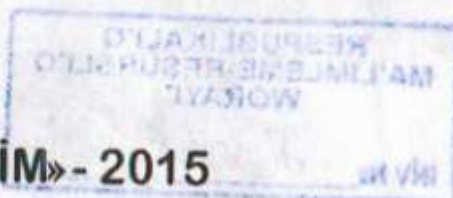

A. S. Pushkin

BALI'QSHI' HA'M ALTI'N BALI'Q HAQQI'NDA YERTEK

No'kis «BILIM» - 2015

BALI'QSHI' HA'M ALTI'N BALI'Q HAQQI'NDA YERTEK

Munarlang'an ko'k ten'izdin' qasi'nda,
Qostari' bar qosi'li'sqan jasi'nda.

Woti'z u'sh ji'l ji'rti'q to'le panalap,
Bir g'arri' shal jasap keldi usi'nda.

G'arri' ji'li'm menen bali'q awladi',
Kempir jip iyirip urshi'q tawladi'.

Bir sapari' ji'li'm salsa ten'izge,
Shalan' ilindi de, bali'q bolmadi'.

Ja'ne tag'i' taslap yedi ji'li'mdi',
Ten'izdin' tek sho'p-sharlari' ilindi.
Son'g'i' ret salg'ani'nda ji'li'mdi',
Bir bali'qti'n' tu'skenligi bilindi.

Tutasi'nan alti'n yeken sol bali'q,
Jali'nadi' qalayi'nsha u'n sali'p.
Nag'i'z adam dawisi'nda so'yleydi:
«Ten'izime jiber meni qun ali'p.

Wo'zim ushi'n qi'mbat na'rse to'leyin,
Ne tilesen', tilegin'di bereyin» —
Degen waqta hayran qali'p qorqadi',
Hesh ko'rmegen bunday istin' hu'reyin.

Ko'k ten'izde islep ju'rip sonsha ji'l,
Bali'q so'ylegenin yesitpegen bul.
Alti'n bali'qti' jiberdi jayi'na,
Jag'i'mli' so'z benen wog'an qatti' til:

«Aytqani'n'di' wori'nlayi'n, bali'g'i'm,
Quni'n' kerek yemes aytsam ani'g'i'n.
Bar kete ber ten'izin'nin' ishine,
Qi'di'ra ber, teren' suwdi'n' barli'g'i'n».

So'ytip g'arri' kempirine qaytadi',
 Tan' qalarli'q waqi'yani' aytadi':
 «Usi' bu'gin usladi'm bir bali'qti',
 Nag'i'z alti'n, ushi'raspag'an woydag'i'.

Jali'nadi', so'z so'yleydi bizin'she:
 «Ko'k ten'izde u'y-jayi'm bar wo'zimshe.
 Azat yetsen' wo'z quni'mdi' to'leyin,
 Keregin'nin' barli'g'i'n al wo'zin'she!» —

Dedi, menin' dawamadi' ju'regim,
 Na'rse almay wori'nladi'm tilegin».
 Sonda kempir topi'ladi' g'arri'g'a:
 «An'qaw, aqmaq, tu'welmedi keregin'?!

Ne sebepten wonnan wolja almadi'n',
 Kersennin' de pi't-shi't boli'p qalg'ani'n,—
 Bilesen' g'oy, bir jan'asi'n soramay,
 Senin' sonsha qalay aqmaq bolg'ani'n'?!»

Ko'k ten'izge ketti g'arri' sharshamay,
 Ten'iz tolqi'p, woynaqshi'di' azg'antay.
 Qaydasan', dep shaqi'rg'anda dawi'slap,
 Altin' bali'q jetip keldi toqtamay:

«Qanday na'rse kerek boldi' atajan?» —
Dep soradi' alti'n bali'q g'arri'dan.
Sonda g'arri' basi'n iydi bali'qqa:
«Rahim yet, alti'n bali'q taqsi'rxan!

Kempir uri'si'p hesh ti'ni'shli'q bermedi,
Qi'ynay berdi, g'arri'li'qti' ko'rmedi.
Tozi'p qalg'an u'yde jalg'i'z aslawi',
Soni'n' bir jan'asi'n sorap kel, dedi».

Altı'n bali'q juwap berdi sol manda:
«Woni'n' ushi'n bola ko'rme a'rmanda!
Aytqani'n'ni'n' tayi'n bolar jan'asi',
Sen ko'rsen' wo'z u'yin'e barg'anda».

G'arri' kelse kempirine asi'g'a,
 Jarqi'rag'an kerseni tur qasi'nda.
 Kempir tag'i' topi'ladi' tu'nerip:
 «Sen bir ladan, miy qalmag'an basi'n'da!

Kersennen de bizge du'nya boli'ppa?
 Tezden qayta jo'ne alti'n bali'qqa!
 Basi'n'di' iy, sora bizge jay bersin,
 Aqmaq bolmay sol na'rseni ani'qla!»

* * *

Ko'k ten'izge g'arri' ketip baradi',
 (Ko'kshil ten'iz i'laylani'p turadi').
 Bari'p shaqi'rg'anda alti'n bali'qti'.
 Wo'zi kelip bul g'arri'dan soradi':

«Qanday na'rse ha'jet boldi', atajan?»
 Bas iyip soradi' g'arri' bali'qtan:
 «Kempir uri'si'p ja'ne tag'i' tu'nerdi,
 Ra'him yet, alti'n bali'q taqsi'rxan!

Men g'arri'g'a hesh ti'ni'shli'q bermedi,
 Wol biyhaya bir jay sorap kel, dedi».
 Sonda bali'q: «Tayi'n bolar jayi'n'i'z,
 Woni'n' ushi'n qapalanba sen» — dedi.

* * *

Yendi g'arri' qayti'p kelse jalma-jan,
To'lesinin' belgisi de qalmag'an.
Ko'z aldi'nda jarqi'rap tur ko'rkem jay.
To'besine aq truba wornag'an.

Da'rwazasi' mi'qli', bekkem yemennen,
So'kti kempir, g'arri' keldi degennen.
Turi'p ali'p terezenin' aldi'nda,
Dedi: «Jay sorag'an nag'i'z aqmaq sen!

Da'rhal bar da jali'n alti'n bali'qqa.
Mag'an jay puqara boli'w qali'ppa?!
Saltanatli' to're hayal bolaman,
Aqmaq geshshe, usi'ni' sen ani'qla!»

* * *

Ketip g'arri' ko'k teni'zge baradi',
(Ten'iz biyjay tolqi'nlani'p turadi').
Shaqi'radi' g'arri' alti'n bali'qti',
Bali'q jaqi'n ju'zip kelip soradi':

«Qanday na'rse ha'jet boldi', atajan?»

Basi'n iyip soradi' bul bali'qtan:

«Kempir mag'an ti'ni'm bermey asqi'ndi',
Ra'him yet, alti'n bali'q taqsi'rxan!

Jay puqara boli'wdi' wol qa'lemes,
 Saltanatli' to'relikke di'm ha'wes».
 Altin bali'q bi'lay dedi g'arri'g'a:
 «Qapalanba, wol hesh qi'yi'n is yemes».

* * *

Kempirine qayti'p keldi toqtamay,
 Neni ko'rdi? Qabat-qabat biyik jay!
 Tekshesinde kempir woti'r mardi'yi'p,
 Boli'p qalg'an kereginin' ba'ri say.

Kiyinipti i'lg'i'y qamqa hasi'ldan,
Moyni'na merwerit monshaq asi'ng'an.
Ayag'i'nda qi'zi'l yetik jalti'rap,
Qollari'nda ju'zik salg'an alti'nnan.

Xi'zmetshiler aldi'nda taq turadi',
Wolardi' da qatan' keyip, uradi'.
«Sa'lem, to're, kewlin'degi boli'pti'», —
Dedi g'arri', kempirine qaradi'.

Kempir bug'an ashi'wlandi', aqi'rdi',
At bag'i'wg'a jiberdi bul paqi'rdi'.
Ha'pte wo'tip, ja'ne ha'pte jetken son',
Bali'g'i'na jollaw ushi'n shaqi'rdi'.

Kempir ju'da' ha'dden asqan mardi'yi'p,
Dedi: «Jetker bali'g'i'n'a bas iyip,
Yendi to're hayal bolg'i'm kelmeydi,
Men bolaman yerkin patsha zor biyik».

G'arri' shorshi'p kempirine jali'ndi',
«Ma'jgu'n bolma, hayal, qi'ynap jani'n'di',
Patsha boli'w woyi'nshi'q pa, sen ushi'n,
Ne sebepten bilmeysen' wo'z hali'n'di'?»

Kempir bug'an qatti' ashi'w yetedi,
Yerin qaq shekeden sali'p ketedi:
«Men to'remen, sen kim menen woynaysan',
Jay puqara, so'zin' jaman wo'tedi!

Yerkin' menen jo'nelip qal ten'izge
Yeregiske shaman' qalay jetedi?!»

* * *

G'arri' ketip ten'izine baradi',
(Ko'kshil ten'iz qarawi'ti'p turadi').
Shaqi'radi' g'arri' alti'n bali'qti',
Bali'q ju'zip kelip, bunnan soradi':

«Qanday na'rse ha'jet boldi', atajan?»
Basi'n iyip soradi' bul bali'qtan:
«Bizin' kempir ju'da' ha'dden asqi'ndi',
Ra'him yet, alti'n bali'q taqsi'rxan!

To're hayal boli'wdi' wol qa'lemes,
Yerkin patsha bolmaqli'qqa di'm ha'wes».
Altin bali'q bi'lay dedi g'arri'g'a:
«Qapalanba, wol da qi'yi'n is yemes.

Qutli' bolsi'n! Kempir patsha boladi'!»

Kempirine g'arri' jetip baradi'.

Bul ne? Ko'z aldi'nda patsha sarayi',

Kempir patsha sol sarayda turadi'.

Ko'rse, kempir taq u'stinde woti'rg'an,

Wa'zir-to're a'mirine taq turg'an.

Sharap quyi'p, tatli' awqat tayarlap,

Ha'mme wog'an xi'zmet yetip ati'rg'an.

Tu'si suwi'q saqshi'lar ko'p qorshag'an,

Aybaltasi'n alg'a tuti'p uslag'an.

Buni' ko'rip qorqi'p g'arri', kempirdin',

Ayag'i'na bas uradi' jalma-jan.

Dedi: «Sa'lem, qa'hri qatti' patsham-ay!

Mine yendi boldi' senin' kewlin' jay».

«Shi'g'ari'n'!» — dep birewlerge i'm qaqtı',

Kempir patsha g'arri'si'na qaramay.

Ha'meldarlar yeserlenip bulqi'di,

Jelkesinen su'yrep shaldi' julqi'di.

Shi'g'ar jerde aybaltali' saqshi'lar,

Shawmaq boli'p, g'arri' zorg'a quti'ldi'.

Bug'an qarap ku'listi xali'q arti'nan,

«Sazayi'n' sol, an'qaw g'arri' alji'g'an.

Jo'nsiz jerde jat shanag'a jarmasi'p,

Ju'rmeslikke sabaq aldi'n' sen nadan».

Mine yendi, ha'pte, ku'nler wo'tedi,
 Kempir ja'ne bihayali'q yetedi.
 «Izlep tap!» dep patsha buyri'q bergen son',
 Ha'meldarlar yerin ali'p ketedi.

G'arri'si'na aytti' kempir bi'lay dep:
 «Turg'i'm kelmes yerkin patsha boli'p tek.
 Bari'p jali'n bali'g'i'n'a bas iyip,
 Turg'i'm keldi ten'izdi de iyelep.

Sayranlayman ten'iz, okean aralap.
 Alt'i'n bali'q xi'zmetimde tursi'n taq!
 Men bolaman barli'g'i'ni'n' xojasi',
 Wol ju'redi, buyri'g'i'mdi' wori'nlap.

G'arri' wog'an ayta almay qarsi' so'z,
Ko'k ten'izge ju'rip ketti tezbe-tez.
Ko'k ten'izde qara dawi'l i'sqi'rip,
Asaw tolqi'n hallasladi' barg'an gez.

Suwlar burqi'p uyqi'-tuyqi' boli'pti',
Shaqi'radi' g'arri' alti'n bali'qti'.
«Qanday na'rse ha'jet boldi', ata» dep,
Bali'q kelip suw betine joli'qti'.

Basi'n iyip aytti' g'arri' bi'lay dep:
«Bali'q taqsi'r, ra'him yet, keshir tek.
Kempir aytti': «Yendi patsha bolmayman,
Tursam, — deydi ten'izdi de iyelep.

Sayranlayman ten'iz, okean aralap,
Alti'n bali'q xi'zmetimde tursi'n taq! —
Dedi, bolmaq barli'g'i'ni'n' xojasi',
Ne islermen, ha'dden asti' wol aqmaq».

Bali'q bug'an qaytarmadi' hesh juwap,
Sekirdi de, qalashlari'n bir tawlap,
Su'n'gip ketti teren'ine ten'izdin',
G'arri' wonnan juwap ku'tti biraz waq.

Ku'te-ku'te aqi'ri'nda jali'qti',
Qayti'p kelse, ji'rti'q to'le qali'pti'.
Kempir woti'r bosag'ada melshiyip,
Qaptali'nda aslawi' tur jari'qli'.